

TARRAGONA

RUTA MODERNISTA



TARRAGONA

RUTA MODERNISTA



ÍNDEX

CAT

Introducció

02-03

Tarragona en els anys del modernisme

02-03

El llegat artístic tarragoní de tres grans artistes formats en els anys del modernisme

05

Josep Maria Jujol i Gibert

05

- 1· El Teatre Metropol
- 2· El cambril del convent dels Pares Carmelites Descalços
- 3· La capella de l'església de Sant Francesc
- 4· La Casa Ximenis
- 5· L'església de Sant Llorenç del Gremi de Pagesos de Sant Llorenç i Sant Isidre

Antoni Gaudí i Cornet

- 6· El santuari de Nostra Senyora del Sagrat Cor

Lluís Domènech i Montaner

- 7· El Mausoleu de Jaume I

Altres obres modernistes

- 8· L'ostensori de la catedral
- 9· El Seminari
- 10· L'escorxador
- 11· La Casa Ripoll
- 12· La barana del Balcó del Mediterrani
- 13· La Casa Salas
- 14· La Casa Bofarull
- 15· El convent de les Teresianes (Col·legi Santa Teresa de Jesús)
- 16· La Casa del doctor Aleu
- 17· L'edifici de la Cambra Oficial de Comerç, Indústria i Navegació
- 18· La Casa Rabadà o Casa Vallvé
- 19· La Casa Porta Mercadé
- 20· El Mercat Central
- 21· La plaça de braus
- 22· La fàbrica de la Chartreuse
- 23· El vell Hotel Continental
- 24· El rellotge del port
- 25· La Quinta de Sant Rafael

ÍNDICE

CAST

Introducción

02-03

Tarragona en los años del modernismo

02-03

El legado artístico tarraconense de tres grandes artistas formados en los años del modernismo

05

Josep Maria Jujol i Gibert

05

- 1· El Teatro Metropol ·1
- 2· El camarín del convento de los Padres Carmelitas Descalzos ·2
- 3· La capilla de la iglesia de Sant Francesc ·3
- 4· La Casa Ximenis ·4
- 5· La iglesia de Sant Llorenç del Gremio de Payeses de Sant Llorenç i Sant Isidre ·5

Antoni Gaudí i Cornet

- 6· El santuario de Nuestra Señora del Sagrado Corazón ·6

Lluís Domènech i Montaner

- 7· El Mausoleo de Jaime I ·7

Otras obras modernistas

- 8· El ostensorio de la catedral ·8
- 9· El Seminario ·9
- 10· El matadero ·10
- 11· La Casa Ripoll ·11
- 12· La barandilla del Balcón del Mediterráneo ·12
- 13· La Casa Salas ·13
- 14· La Casa Bofarull ·14
- 15· El convento de las Teresianas (Colegio Santa Teresa de Jesús) ·15
- 16· La casa del doctor Aleu ·16
- 17· El edificio de la Cámara Oficial de Comercio, Industria y Navegación ·17
- 18· La Casa Rabadà o Casa Vallvé ·18
- 19· La Casa Porta Mercadé ·19
- 20· El Mercado Central ·20
- 21· La plaza de toros ·21
- 22· La fábrica de la Chartreuse ·22
- 23· El viejo Hotel Continental ·23
- 24· El reloj del puerto ·24
- 25· La Quinta de Sant Rafael ·25

INTRODUCCIÓ

CAT

Aquesta guia pretén acostar-nos a una part del llegat modernista repartit per la ciutat que requereix la complicitat del visitant per revelar tota la seva poètica i bellesa. A través d'aquest itinerari es poden entreveure les línies, les preferències i la societat que va acollir l'estètica modernista per guarnir, entre d'altres coses, les seves cases, els seus llocs d'oci o de treball o els seus objectes de culte.

TARRAGONA EN ELS ANYS DEL MODERNISME

CAT

La ciutat que va viure els anys del modernisme era una capital econòmicament i socialment força tançada. L'any 1896 tenia uns vint mil habitants, que el 1923 arribarien a uns vint-i-set mil, aproximadament. A finals del segle XIX, els pagesos dels pobles que envoltaven la ciutat s'afanyaven a arrencar les vinyes afectades per la fil·loxera i a plantar de nou ametllers i avellaners, que potser els retornarien l'estabilitat econòmica perduda per aquella plaga. A Tarragona ciutat, però, les estadístiques sobre indústria de les primeres dècades del segle XX parlen del baix nombre de fàbriques que hi havia davant de l'empenta que registraven altres nuclis propers com Reus o Valls. A la capital l'activitat econòmica tenia un ritme força diferent; Tarragona depenia bàsicament del comerç portuari, que es consolidaria i es faria més viu gràcies a l'activació del ferrocarril. Cap a la segona dècada del 1900 la capital continuava lliurada al moviment del seu port i de l'exportació agrícola, en concret de l'oli, del vi i de les avellanes. L'any 1922 Tarragona va viure una greu crisi econòmica: els productes que enviava el port no es podien vendre als mercats estrangers, problema que va ofegar les destil·leries, una de les principals indústries que ocupaven la mà d'obra i els seus primers productors. El port sempre seria, dècades després, el principal motor de desenvolupament tarragoní i el nexa entre camp i ciutat.

El modernisme que es va gestar a Tarragona va ser mesurat, senyorívol, refinat, poc amant de trans-



Rambla de Sant Joan (Rambla Nova)

INTRODUCCIÓN

CAST

La presente guía pretende acercarnos a una parte del legado modernista diseminado por la ciudad que requiere la complicidad del visitante para revelar toda su poética y belleza. A través de este itinerario se pueden entrever las líneas, las preferencias y la sociedad que acogió la estética modernista para decorar, entre otras cosas, sus casas, sus lugares de ocio o de trabajo o sus objetos de culto.

TARRAGONA EN LOS AÑOS DEL MODERNISMO

CAST



La ciudad que vivió los años del modernismo era una capital económica y socialmente bastante cerrada. En el año 1896 contaba con unos veinte mil habitantes, que en 1923 llegarían a veintisiete mil, aproximadamente. A finales del siglo XIX, los payeses de los pueblos que rodeaban la ciudad se apresuraban a arrancar las viñas afectadas por la filoxera y a plantar de nuevo almendros y avellanos que quizás les proporcionarían la estabilidad económica perdida a raíz de aquella plaga. En la ciudad de Tarragona, sin embargo, las estadísticas sobre industria de las primeras décadas del siglo XX hablan del bajo número de fábricas que había ante el auge que registraban otros núcleos cercanos como Reus o Valls. En la capital la actividad económica registraba un ritmo bastante distinto; Tarragona dependía básicamente del comercio portuario, que se consolidaría y se haría más vivo gracias a la activación del ferrocarril. Hacia la segunda década de 1900 la capital continuaba volcada en el movimiento del puerto y de la exportación agrícola, en concreto del aceite, el vino y las avellanas. En 1922 Tarragona experimentó una grave crisis económica: los productos que enviaba el puerto no se podían vender en los mercados extranjeros, problema que ahogó a las destilerías, una de las principales industrias que daba trabajo a la mano de obra y a sus primeros productores. El puerto siempre sería, décadas después, el principal motor de desarrollo tarraconense y el nexo entre campo y ciudad.

El modernismo que se gestó en Tarragona fue mo-

gressions estètiques, i va manifestar un eclecticisme també força suau; l'art traspuava el clima econòmic i social dels seus comitents. Les pautes estètiques nascudes a finals del segle XIX s'allargarien a la capital molts més anys que en altres nuclis propers. Pel que fa a l'urbanisme, Tarragona necessitava nou espai per edificar; entre els anys 1860 i 1890 es construeixen la Rambla i el carrer Unió, que unia el nucli antic de la ciutat i la zona del port. La Rambla va funcionar per a molts vianants com a passarel·la de contemplació d'un bon grapat d'edificis modernistes que s'hi bastien. Des de finals del segle XIX fins a principis de la dècada de 1920 la ciutat va ser objecte de tres plans d'eixample que són els traçats que defineixen el dibuix dels carrers principals de Tarragona. La llista dels arquitectes, forans o naturals de Tarragona, que van treballar a la ciutat en aquelles dècades va ser llarga, sòlida i selecta: destaquen Antoni Gaudí i Cornet, Josep Maria Jujol i Gibert, Lluís Domènech i Montaner, Ramon Salas i Ricomà, Josep Maria Pujol i de Barberà, Pau Monguió i Segura, Alfons Barba Miracle, Bernadí Martorell i Puig o Juli Maria Fossas i Martínez, entre altres. La vida artística, malgrat certs problemes econòmics o polítics que es visqueren en aquelles dècades, no s'aturà; Tarragona pot parlar amb orgull d'escultors com Julio Antonio, Carles Mani i Roig, Andreu Aleu i Teixidor, Feliu Ferrer i Galceran, Josep Verderol Espoy o Fèlix Ribas. En pintura també s'ha de reconèixer l'obra d'Hermenegild Vallvé Virgili, Antoni Torres Fuster, Ignasi Mallol i Casanovas, etc. Els tarragonins disposaven de diversos teatres com el Teatre Principal, el Coliseu Mundial o l'Ateneu Tarragoní de la Classe Obrera, tot i que tampoc no faltaven altres societats recreatives com el Centre Català, Foment de Tarragona, Renaixement, etc. que aviat es rendirien als encants de les primeres representacions cinematogràfiques. Tarragona, a les dècades del modernisme, no va deixar mai d'agermanar-se culturalment i artísticament amb les altres ciutats de Catalunya.

derado, señorial, refinado, poco amante de transgresiones estéticas, y manifestó un eclecticismo también bastante suave; el arte rezumaba el clima económico y social de sus comitentes. Las pautas estéticas nacidas a finales del siglo XIX se prolongarían en la capital muchos años más que en otros núcleos cercanos. En lo que a urbanismo se refiere, Tarragona necesitaba nuevo espacio para edificar; entre los años 1860 y 1890 se construyen la Rambla y la calle Unió, que unía el núcleo antiguo de la ciudad con la zona del puerto. La Rambla funcionó para los peatones como pasarela de contemplación de un buen número de edificios modernistas que se levantaban en ella. Desde finales del siglo XIX hasta principios de la década de 1920 la ciudad fue objeto de tres planes de ensanche, que son los trazados que definen el dibujo de las calles principales de Tarragona. La lista de los arquitectos, foráneos o naturales de Tarragona, que trabajaron en la ciudad en aquellas décadas fue larga, sólida y selecta: destacan Antoni Gaudí i Cornet, Josep Maria Jujol i Gibert, Lluís Domènech i Montaner, Ramon Salas i Ricomà, Josep Maria Pujol i de Barberà, Pau Monguió i Segura, Alfons Barba Miracle, Bernadí Martorell i Puig o Juli Maria Fossas i Martínez, entre otros. La vida artística, a pesar de ciertos problemas económicos o políticos que se vivieron en aquellas décadas, no se detuvo; Tarragona puede hablar con orgullo de escultores como Julio Antonio, Carles Mani i Roig, Andreu Aleu i Teixidor, Feliu Ferrer i Galceran, Josep Verderol Espoy o Fèlix Ribas. En pintura también debe reconocerse la obra de Hermenegild Vallvé Virgili, Antoni Torres Fuster, Ignasi Mallol i Casanovas, etc. Los tarraconenses tenían diversos teatros como el Teatro Principal, el Coliseo Mundial o el Ateneo Tarraconense de la Clase Obrera, aunque tampoco faltaban otras sociedades recreativas como el Centro Catalán, Fomento de Tarragona, Renacimiento, etc., que pronto se rendirían a los encantos de las primeras representaciones cinematográficas. Tarragona, en las décadas del modernismo, nunca dejó de hermanarse cultural y artísticamente con el resto de ciudades de Cataluña.

EL LLEGAT ARTÍSTIC TARRAGONÍ DE TRES GRANS ARTISTES FORMATS EN ELS ANYS DEL MODERNISME

EL LEGADO ARTÍSTICO TARRACONENSE DE TRES GRANDES ARTISTAS FORMADOS EN LOS AÑOS DEL MODERNISMO

JOSEP MARIA JUJOL I GIBERT

CAT

Josep Maria Jujol i Gibert (Tarragona, 1879 - Barcelona, 1949) fou un dels artistes que es va formar durant el modernisme, època que va viure de ben a prop. El 1906 es titulava com a arquitecte; aviat, però, empraria un llenguatge que el faria particular i únic. Ell caminaria cap a una expressió pròpia, a vegades inclassificable, i va preveure nous horitzons artístics que presagiaven peculiars mirades futures d'entendre l'art. Jujol fou un artista total gràcies al seu domini de la pintura, de l'escultura, de l'arquitectura i de les arts menors i per la seva capacitat de transformació de materials i objectes que havien perdut la seva funció inicial; ell els reviscolava amb una altra identitat.

Va aconseguir irradiar la seva profunda fe religiosa gràcies a la força dels colors que omplien els murs i les estances que ell treballava, a través de simbolismes i al·legories que amagaven poderosos valors espirituals. Jujol també volia reflectir i perpetuar a les seves obres la seva estima per la seva terra, per la seva ciutat i pels elements que formen el seu caràcter. Tarragona és una ciutat molt afortunada per poder transmetre l'obra d'aquest artista insòlit.



Josep Maria Jujol i Gibert



Teatre Metropol / Teatro Metropol

JOSEP MARIA JUJOL I GIBERT

CAST

Josep Maria Jujol i Gibert (Tarragona, 1879 - Barcelona, 1949) fue uno de los artistas que se formó durante el modernismo, época que vivió muy de cerca. En 1906 se tituló como arquitecto; sin embargo, pronto utilizó un lenguaje que lo convertiría en particular y único. Caminó hacia una expresión propia, a veces inclassificable, y fue capaz de prever nuevos horizontes artísticos que presagiaban peculiars miradas futuras de entender el arte. Jujol fue un artista total debido a su dominio de la pintura, la escultura, la arquitectura y las artes menores y a su capacidad de transformación de materiales y objetos que habían perdido su función inicial; él los hacía revivir con otra identidad.

Logró irradiar su profunda fe religiosa gracias a la fuerza de los colores que llenaban los muros y las estancias que trabajaba, a través de simbolismos y alegorías que ocultaban poderosos valores espirituales. Jujol también quería reflejar y perpetuar en sus obras su amor por su tierra, por su ciudad y por los elementos que forman su carácter. Tarragona es una ciudad muy afortunada por el hecho de poder transmitir la obra de este insólito artista.

1· EL TEATRE METROPOL

CAT

Josep Maria Jujol va adaptar, l'any 1908, les instal·lacions de l'escola del Patronat de l'Obrer fins a convertir-les en un teatre construït amb uns criteris decoratius i simbòlics poc habituals. Entre l'espai que salvava el desnivell entre dos carrers hi emplaçà la platea, la boca de l'escenari i dos pisos superiors de butaques. L'esquelet de l'edifici era per a Jujol un vaixell que conduïa tots els fidels del seu interior, els espectadors, cap als mars de la salvació. Per això a l'interior hi ha un seguit d'elements que recorden al visitant aquesta idea: baranes treballades com les dels vaixells, passamans que són agulles de teixir xarxes, dedicatòries a la Mare de Déu; a les escales, peixos i una quilla de vaixell que ens situa al fons del mar. Jujol es podia permetre el luxe de trencar tot tipus d'esquemes. Tant a l'interior com a l'exterior hom pot trobar finestres, colors i espais que disten de l'estètica normativa d'un teatre; de fet, aplicant el seu llenguatge plàstic l'artista s'anticipava unes dècades a l'ús de llenguatges que resultarien tan innovadors com quan ell va construir el seu particular vaixell en forma de teatre.

Pati interior / Patio interior



Detall escales / Detalle escaleras



1· EL TEATRO METROPOL

CAST

Josep Maria Jujol adaptó en 1908 las instalaciones de la escuela del Patronato del Obrero hasta convertirlas en un teatro construido con unos criterios decorativos y simbólicos poco habituales. Entre el espacio que salvaba los desniveles entre dos calles colocó la platea, la boca del escenario y dos pisos superiores de butacas. El esqueleto del edificio era para Jujol un barco que conducía a todos los fieles de su interior, los espectadores, hacia los mares de la salvación. Por ello en el interior hay una serie de elementos que recuerdan al visitante esta idea: barandillas trabajadas como las de los barcos, pasamanos que son agujas de tejer redes, dedicatorias a la Virgen; en las escaleras, peces y una quilla de barco que nos sitúa en el fondo del mar. Jujol se podía permitir el lujo de romper cualquier esquema. Tanto en el interior como en el exterior encontramos ventanas, colores y espacios que distan de la estética normativa de un teatro; de hecho, aplicando su lenguaje plástico el artista se anticipaba unas décadas al uso de lenguajes que resultarían tan innovadores como cuando construyó su particular barco en forma de teatro.

TEATRE METROPOL / *TEATRO METROPOL*
Rambla Nova, 46

Visites concertades condicionades a les activitats de teatre /
Visitas concertadas condicionadas a las actividades de teatro:
tel. 977 244 795

CAMBRIL DEL CONVENT DELS PARES CARMELITES DESCALÇOS
CAMARÍN DEL CONVENTO DE LOS PADRES CARMELITAS DESCALZOS
C. de l'Assalt, 11
(vista exterior)

1

2

2- EL CAMBRIL DEL CONVENT DELS PARES CARMELITES DESCALÇOS

CAT

El 1896 es col·locava la primera pedra del convent, al terra de l'espai que ocupa l'altar major. Amb forma de paral·lelogram, disposa de planta baixa, que amaga un pati que és un claustre, i té quatre pisos d'altura, quan inicialment en va tenir tres (més la planta baixa), ideats per l'arquitecte Pau Monguió i Segura. Els seus murs es treballaren amb totxo i paredat. Però de l'edifici perduren dos elements arquitectònics molt especials que el fan encara més singular: l'agulla amb què tanca la façana i la llanterna del cambril que Josep Maria Jujol va alçar el 1918. La façana es va resoldre amb criteris neogòtics; en destaca l'agulla que esdevé campanar. La llanterna del cambril que sobresortia de l'altar inferior dedicat a la Mare de Déu del Carme és l'únic element que ha sobreviscut a tots els infortunis històrics que ha sofert el convent. A sota d'aquest fràgil element hi havia l'altar i el tresor de la Mare de Déu, punt molt estimat pels tarraconins i del qual no en queda res. El cambril, aixecat el 1918, es perfila com una agulla que descansa sobre una base poligonal formada per obertures apuntades finides en uns coloms que el vigilen. Al convent s'hi formaren molts joves de la ciutat. Però el conjunt sempre serà recordat perquè allí s'hi va fabricar la famosa Aigua del Carme des del 1909 fins als anys vuitanta del mateix segle.



2- EL CAMARÍN DEL CONVENTO DE LOS PADRES CARMELITAS DESCALZOS

CAST

En 1896 se colocó la primera piedra del convento, en el suelo del espacio que ocupa el altar mayor. En forma de paralelogramo, dispone de planta baja, que oculta un patio que es un claustro, y tiene cuatro pisos de altura, cuando inicialmente tuvo tres (más la planta baja), ideados por el arquitecto Pau Monguió i Segura. Sus muros se trabajaron con ladrillo y paredes de mampostería. Pero del edificio perduran dos elementos arquitectónicos muy especiales que lo hacen todavía más singular: la aguja con la que cierra la fachada y la linterna del camarín que Josep Maria Jujol erigió en 1918. La fachada se resolvió con criterios neogóticos; destaca la aguja, que se convierte en el campanario. La linterna del camarín, que sobresalía del altar inferior dedicado a la Virgen del Carmen, es el único elemento que ha sobrevivido a todos los infortunios históricos que ha experimentado el convento. Bajo este frágil elemento se encontraba el altar y el tesoro de la Virgen, punto muy querido por los tarraconenses y del cual no queda nada. El camarín, erigido en 1918, se perfila como una aguja que descansa sobre una base poligonal formada por aperturas terminadas en palomas que lo vigilan.

En el convento se formaron muchos jóvenes de la ciudad. Pero el conjunto siempre será recordado porque en él se fabricó la famosa Agua del Carmen desde 1909 hasta los años ochenta del mismo siglo.

3 · LA CAPILLA DE LA IGLESIA DE SANT FRANCESC

CAST

La iglesia de Sant Francesc es un edificio de principios del siglo XVIII, aunque ha sido reformado y reconstruido en diversas ocasiones a lo largo de su historia. En una de las capillas laterales del lado de la Epístola, la más cercana al altar, hay pinturas y esgrafiados de Josep Maria Jujol. Es un espacio de dimensiones reducidas en el que el trabajo pictórico quiere recordar los setecientos años de la muerte de san Francisco, que tuvo lugar en 1226; por este motivo, en 1926 se reformó la capilla. La particular manera jujoliana de hacerlo consistió en dibujar aves, pájaros y guirnaldas llenas de hojas y frutos que se instalan por los ángulos de la bóveda de aristas del techo o adornan las hornacinas hoy vacías de santa Elisabet, reina de Hungría y de san Luís, rey de Francia. La ejecución plástica de las pinturas se debe al pintor Pau Cornadó. Embellece la capilla una lámpara diseñada por Jujol, elaborada en la cerrajería de Ramon Magarolas Sanet y cedida a la parroquia por los herederos de este último.

4 · LA CASA XIMENIS

CAT

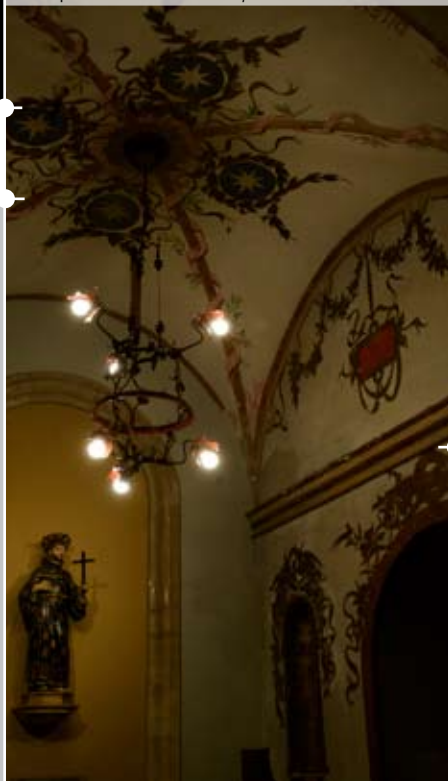
Josep Maria Jujol va reformar la casa del doctor Ximenis, canonge de la catedral, l'any 1914. De l'edifici en destaca la resolució de la façana, que emmarca les finestres i les portes amb esgrafiats, o la presentació de les obertures, que varien a cada pis. Totes les baranes, excepte l'horitzontal del terrat, es feren amb ferro nuat. Jujol va instal·lar uns seients als angles de les balconades, com si fossin festejadors, recurs que inclouria més tard a la Casa Bofarull dels Pallaresos.

Capella de Sant Francesc / Capilla de Sant Francesc

3 · LA CAPELLA DE L'ESGLÉSIA DE SANT FRANCESC

CAT

L'església de Sant Francesc és un edifici de les primeries del segle XVIII, encara que ha estat reformat i reconstruït en diverses ocasions al llarg de la seva història. En una de les capelles laterals del costat de l'Epístola, la més propera a l'altar, hi ha pintures i esgrafiats de Josep Maria Jujol. És un espai de dimensions reduïdes en el qual el treball pictòric vol recordar els set-cents anys de la mort de sant Francesc, que va tenir lloc l'any 1226; per això, el 1926 es reformava la capella. La particular manera jujoliana de fer-ho va consistir a dibuixar aus, ocells i garlandes plenes de fulles i fruits que s'instal·len pels angles de la volta d'aresta del sostre o guarneixen les fornícules avui buides de santa Elisabet, reina d'Hongria i de sant Lluís, rei de França. L'execució plàstica de les pintures es deu al pintor Pau Cornadó. Embelleix la capella un llum dissenyat per Jujol i dut a terme a la serralleria de Ramon Magarolas Sanet i cedit a la parròquia pels hereus d'aquest darrer.





4 · LA CASA XIMENIS

CAST

Josep Maria Jujol reformó la casa del doctor Ximenis, canònic de la catedral, en 1914. Del edifici destaca la resolució de la fachada, que enmarca las ventanas y las puertas con esgrafiados, o la presentació de las aperturas, que varían en cada piso. Todas las barandillas, excepto la horizontal del tejado, se realizaron en hierro anudado. Jujol instaló unos asientos en los ángulos de las balconadas, como si fueran poyos laterales, recurso que incluiría más tarde en la Casa Bofarull de Els Pallaresos.

Casa Ximenis



Brodado que custodia l'església de Sant Llorenç
Bordado que custodia la iglesia de Sant Llorenç



5 · L'ESGLÉSIA DE SANT LLORENÇ DEL GREMI DE PAGESOS DE SANT LLORENÇ I SANT ISIDRE

CAT

Després de la Guerra Civil l'església gòtica va perdre moltes de les seves imatges religioses. El cunyat de Josep Maria Jujol, Ramon Gibert Mosella, que era membre del Gremi de Pagesos de Sant Isidre, vincularia l'artista amb el temple. Les diverses obres jujolianes que serva l'edifici són molt tardanes dins de la producció de l'artista. Per exemple, el pas del Sant Sepulcre és del 1942, de fusta i abillat amb una capa d'or fi. Com a fuster hi participà Lluís Àvila i el daurador fou Enric Roca; la signatura del mestre es troba als peus del Sant Crist. Un any després ideava el pas de la Pietat, del 1943, amb els mateixos col·laboradors anteriors. Josep Maria Martisella, l'escultor, convertiria el rostre de la Mare de Déu en una reproducció del de l'esposa de Jujol, Teresa Gibert. Jujol s'implicà en l'execució d'altres obres molt significatives per al temple: la bandera del gremi del 1942, la medalla del gremi del 1940 de bronze o els penons de la Pietat i el del Sant Sepulcre o la bandera del Sant Sepulcre del 1944. En alguns dels brodats també hi participaren les cunyades de l'artista tarragoní.

5 · LA IGLESIA DE SANT LLORENÇ DEL GREMIO DE PAYESOS DE SANT LLORENÇ Y SANT ISIDRE

CAST

Tras la Guerra Civil, la iglesia gòtica perdió muchas de sus imágenes religiosas. El cuñado de Josep Maria Jujol, Ramon Gibert Mosella, que era miembro del Gremio de Payesos de Sant Isidre, vincularía al artista con el templo. Las diversas obras jujolianas que conserva el edificio son bastante tardías dentro de la producción del artista. Por ejemplo, el paso del Santo Sepulcro es de 1942, de madera, y aparece ataviado con una capa de oro fino. Como carpintero participó Lluís Àvila, y el dorador fue Enric Roca; la firma del maestro se encuentra a los pies del Santo Cristo. Un año después ideaba el paso de la Piedad, de 1943, con los mismos colaboradores anteriores; Josep Maria Martisella, el escultor, convirtió el rostro de la Virgen en una reproducción del de la esposa de Jujol, Teresa Gibert. Jujol se implicó en la ejecución de otras obras muy significativas para el templo: la bandera del gremio de 1942, la medalla del gremio de 1940 de bronce o los pendones de la Piedad y el Santo Sepulcro o la bandera del Santo Sepulcro de 1944. En algunos bordados también participaron las cuñadas del artista tarraconense.

ANTONI GAUDÍ i CORNET

CAT

A Tarragona també hi va treballar un altre arquitecte que no trigaria massa anys a demostrar que la seva manera d'ordenar els volums i els espais era extraordinària, inusual i apassionada. Per a ell, els murs havien d'estar folrats de color i de moviment i preferiblement calia il·luminar-los amb tècniques artesanals; i buscava en la naturalesa bona part de les lleis que regien la seva inspiració. A la pràctica, però, les seves creacions devoraven i trencaven els paradigmes estètics i arquitectònics establerts, i la seva originalitat desbordava i colpia mecenes, crítics i detractors coetanis. Molt abans d'idear obres tan magistrals com la Casa Batlló (1904 - 1906) o la Casa Milà (1906 - 1910), Antoni Gaudí i Cornet (1852 - 1926), que llavors era un jove arquitecte que s'acabava de llicenciar i tenia 26 anys, es va desplaçar a Tarragona, on va deixar un conjunt d'obres molt primerenques dins la seva producció a la capella, anomenada llavors de les Mares de Jesús-Maria.

ANTONI GAUDÍ i CORNET

CAST

En Tarragona también trabajó otro arquitecto que no tardó demasiados años en demostrar que su manera de ordenar los volúmenes y los espacios era extraordinaria, inusual y apasionada. Para él, los muros debían estar forrados de color y de movimiento, y preferiblemente debían iluminarse con técnicas artesanales; así mismo, buscaba en la naturaleza buena parte de las leyes que regían su inspiración. Sin embargo, en la práctica sus creaciones devoraban y rompían los paradigmas estéticos y arquitectónicos establecidos, y su originalidad desbordaba e impresionaba a mecenas, críticos y detractores coetáneos. Mucho antes de proyectar obras tan magistrales como la Casa Batlló (1904 - 1906) o la Casa Milà (1906 - 1910), Antoni Gaudí i Cornet (1852 - 1926), que por aquel entonces era un joven arquitecto recién licenciado de 26 años, se desplazó a Tarragona, donde dejó un conjunto de obras muy tempranas dentro de su producción en la capilla, entonces denominada de las Madres de Jesús-María.




Antoni Gaudí i Cornet



Detall de l'altar / Detalle del altar

Santuari de Nostra Senyora del Sagrat Cor / Santuario de Nuestra Señora del Sagrado Corazón





SANTUARI DE NOSTRA SENYORA DEL SAGRAT COR
SANTUARIO DE NUESTRA SEÑORA DEL SAGRADO CORAZÓN

6

Horari de culte: cada dia, excepte divendres, de 18.00 a 20.00 h; diumenge, de 12.00 a 13.30 h.
Horario de culto: todos los días, excepto viernes, de 18.00 a 20.00 h; domingo, de 12.00 a 13.30 h.



6 · EL SANTUARIO DE NUESTRA SEÑORA DEL SAGRADO CORAZÓN

CAST

Antigua iglesia de las monjas de la Congregación de Jesús-María, anexa a su escuela. Tarragona tiene el privilegio de haber sido la primera ciudad donde la Virgen María recibió culto bajo la nueva advocación (1857, Issoudun, Francia) de Nuestra Señora del Sagrado Corazón y a la vez, de disfrutar de las únicas obras documentadas de Antoni Gaudí que se conservan en las comarcas tarraconenses: el manifestador (1879), de madera sobredorada y de enormes proporciones, apoyado sobre columna marmórea, y el altar (1880), con la gruesa mesa o mensa y un antependio formado por tres espacios cuadrados que alojan bustos angélicos enmarcados por columnas. La iglesia de estilo neogótico (1879) es un espacio de tres naves subdividido por doce columnas de hierro colado, desmesuradamente esbeltas, y ornamentada toda ella con decoración floral geometrizada: recuerda a la capilla del palacio episcopal de Astorga (León), encargada por el obispo Joan Bta. Grau Vallespinós a Gaudí, protector del arquitecto cuando era canónigo y vicario general del arzobispado de Tarragona. Dispone también de coro y camarín, donde, en el tambor de la bóveda, se pueden observar los arcos de catenaria gaudinianos rodeando repertorios pictóricos. Se desconoce su autor, si bien no hay duda de que Gaudí pudo intervenir. Con los estragos de la Guerra Civil (1936 - 1939), el templo fue profanado y desaparecieron la primitiva imagen de la Virgen, el sagrario, la extraordinaria sillería conventual, también de Gaudí, y el manifestador: el actual es una réplica exacta realizada por Ferran de Castellarnau.

6 · EL SANTUARI DE NOSTRA SENYORA DEL SAGRAT COR

CAT

Antiga església de les monges de la Congregació de Jesús-Maria, annexa a la seva escola. Tarragona té el privilegi d'haver estat la primera ciutat on la Verge Maria rebé culte sota la nova advocació (1857, Issoudun, França) de Nostra Senyora del Sagrat Cor i, alhora, de fruit de les úniques obres documentades d'Antoni Gaudí que es conserven a les comarques tarragonines: el manifestador (1879), de fusta sobredaurada i d'enormes proporcions, recolzat sobre columna marmòria, i l'altar (1880) amb la gruixuda taula o mensa i un antependi format per tres espais quadrats que allotgen bustos angèlics emmarcats per columnes. L'església d'estil neogòtic (1879) és un espai de tres naus subdividit per dotze columnes de ferro colat, desmesuradament esveltes, i ornamentada tota ella amb decoració floral geometrizada: recorda la capella del palau episcopal d'Astorga (Lleó), encomanada pel bisbe Joan Bta. Grau Vallespinós a Gaudí, protector de l'arquitecte quan era canonge i vicari general de l'arquebisbat de Tarragona. Disposa també de cor i cambriol on, al tambor de la volta, es poden observar els arcs catenaris gaudinians encerclant repertoris pictòrics. Se'n desconeix l'autor, si bé no hi ha dubte que hi pogué intervenir Gaudí. Amb els estralls de la Guerra Civil (1936 - 1939), el temple fou profanat i desaparegueren la primitiva imatge de la Verge, el sagrari, l'extraordinari cadiratge conventual, també de Gaudí, i el manifestador: l'actual és una rèplica exacta feta per Ferran de Castellarnau.



LLUÍS DOMÈNECH I MONTANER

CAT

Un altre dels grans noms del modernisme tarragoní és Lluís Domènech i Montaner (Barcelona, 1849 - 1923). Domènech, com a bon professional i divulgador de l'arquitectura (cal recordar que va ser durant més de quatre dècades professor de l'Escola d'Arquitectura de Barcelona), és conegut com l'artista que va aconseguir dotar-la d'una expressió i d'un llenguatge propi que enllaçava amb la transmissió de l'esperit i l'essència catalans. El Mausoleu de Jaume I també incorpora aquests pensaments, és més, descobreix la personalitat del seu autor en tota la seva esplendor, mostra l'home defensor de la història de la seva terra. Per això, què millor que elaborar una tomba per a un rei com Jaume I, aixecada amb materials nobles com el pòrfir o d'arrels tradicionals com el mosaic... Però la personalitat polièdrica i excepcional del barceloní feia coquetejar l'arquitectura i l'escultura i, a vegades, les fonia en un sol diàleg i en una sola presència; per exemple, els arcs trilobats que podem trobar al mausoleu eren habituals a les seves architectures, com la de la Casa Navàs de Reus (1901) o l'Hospital de Sant Pau de Barcelona (1901-1930). Mentrestant, el Domènech heraldista explicava el passat de Catalunya a través dels escuts que guarneixen la tomba. En aquest monument no hi ha cap peça ni cap detall deixats a l'atzar, tots enalteixen i expliquen la grandesa de la figura de Jaume I.



Lluís Domènech i Montaner



Mausoleu de Jaume I / Mausoleo de Jaime I

LLUÍS DOMÈNECH I MONTANER

CAST

Otro de los grandes nombres del modernismo tarraconense es Lluís Domènech i Montaner (Barcelona, 1849 - 1923). Domènech, como buen profesional y divulgador de la arquitectura (hay que recordar que durante más de cuatro décadas fue profesor de la Escuela de Arquitectura de Barcelona), es conocido como el artista que logró dotarla de una expresión y un lenguaje propio que enlazaba con la transmisión del espíritu y la esencia catalán. El Mausoleo de Jaime I también incorpora estos pensamientos; es más, descubre la personalidad de su autor en todo su esplendor, muestra al hombre defensor de la historia de su tierra. Por ello, qué mejor que elaborar una tumba para un rey como Jaime I, erigida con materiales nobles como el pórvido o de raíces tradicionales como el mosaico... Pero la personalidad poliédrica y excepcional del barcelonés hacía coquetear a la arquitectura con la escultura y, a veces, las fundía en un solo diálogo y en una sola presencia; por ejemplo, los arcos trilobulados, que podemos encontrar en el mausoleo, eran habituales en sus arquitecturas, como la de la Casa Navàs de Reus (1901) o el Hospital de Sant Pau de Barcelona (1901-1930). Mientras, el Domènech heraldista explicaba el pasado de Cataluña a través de los escudos que adornan la tumba. En este monumento no hay ninguna pieza ni ningún detalle dejado al azar; todo enaltece y explica la grandesa de la figura de Jaime I.

MAUSOLEU DE JAUME I / MAUSOLEO DE JAIME I

Pl. de la Font, 1

7

(Pati de l'Ajuntament de Tarragona / Patio del Ayuntamiento de Tarragona) - Tel. 977 296 100
Horari: de dilluns a diumenge, de 8.00 a 22.00 h / Horario: de lunes a domingo, de 8.00 a 22.00 h.

7 · EL MAUSOLEO DE JAIME I

CAST

Lluís Domènech i Montaner utilitzà la simbologia d'una nau per allotjar les restes del rei Jaume I. No es una nau qualsevol, és una nave sumamente bella y lujosa, de pòrfido y decorada con mosaicos. La tumba està guiada por dos esculturas: un ángel a popa y una figura femenina a proa; ambas transportan al rey de la vida terrenal a la vida espiritual. Por encima del féretre hay un doselete soportado por cuatro columnas cilíndricas a cada lado rematadas por pináculos; su base es frágil, reposan encima de las olas por las que avanza la nave real. Domènech i Montaner dejó constancia, desde la base donde descansa la tumba hasta el interior del doselete, y gracias al trabajo escultórico y al uso de los mosaicos, de cuáles eran los símbolos que caracterizaron al rey Jaume I: sus coronas, sus escudos, que narraban sus conquistas, y sus reinos. A pesar de que la Comisión de Monumentos de Tarragona encargó el mausoleo en 1906, la obra no descansó en su lugar actual hasta el año 1992, tras buscar el mejor emplazamiento para ella.

7 · EL MAUSOLEU DE JAUME I

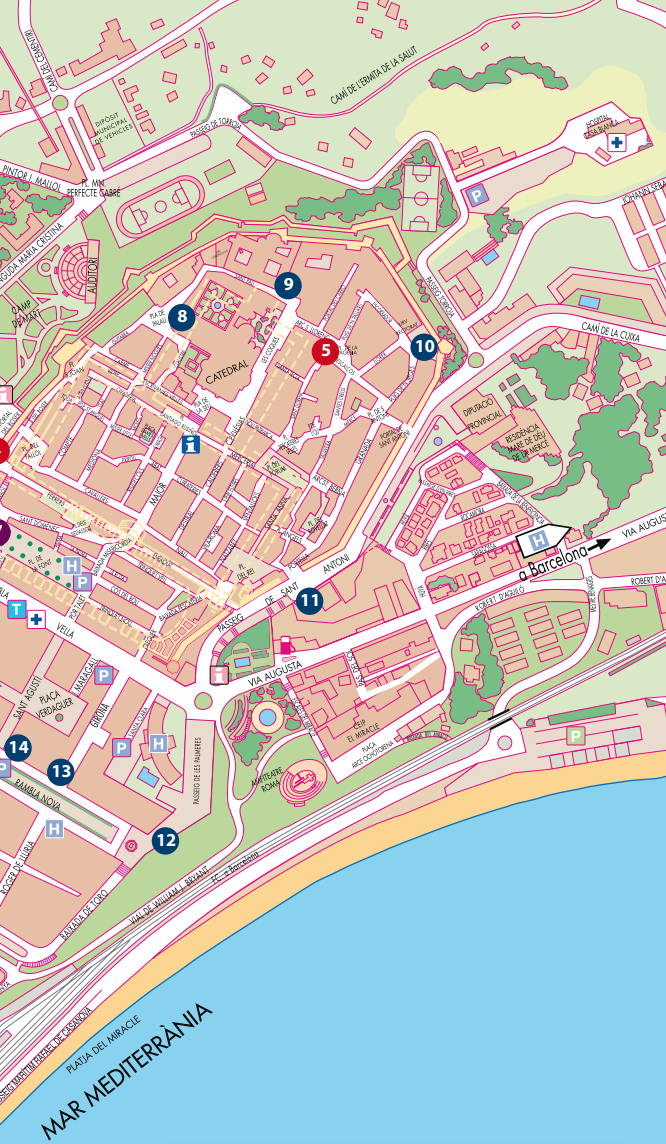
CAT

Lluís Domènech i Montaner va usar la simbologia d'una nau per allotjar les despulles del rei Jaume I. No és una nau qualsevol, és una nau summament bella i luxosa, de pòfir i guarnida amb mosaics. La tomba la guien dues escultures; un àngel a popa i una figura femenina a proa; elles transporten el rei de la vida terrenal a una d'espiritual. Per damunt del fèretre hi ha un dosseret suportat per quatre columnes cilíndriques a cada costat rematades per pinacles; la seva base és fràgil, reposen al damunt de les onades per les quals avança la nau reial. Domènech i Montaner va deixar constància, des de la base on descansa la tomba fins a l'interior del dosseret, i gràcies al treball escultòric i a l'ús dels mosaics, de quins eren els símbols que caracteritzaren el rei Jaume I: les seves corones i els seus escuts, que parlaven de les seves conquestes i dels seus reialmes. Malgrat que la Comissió de Monuments de Tarragona va encomanar el mausoleu l'any 1906 l'obra no descansaria al seu lloc actual fins al 1992, després de buscar-li el millor emplaçament.



Vista del Mausoleu i detall del mosaic del sarcòfag
Vista del Mausoleo y detalle del mosaico del sarcófago





- Obra de Jujol
- Obra de Gaudí
- Obra de Domènech i Montaner
- Altres obres / Otras obras

- 1 TEATRE METROPOL / TEATRO METROPOL (1908)
Rambla Nova, 46
- 2 CAMBRIL DEL CONVENT DELS PARES CARMELITES DESCALÇOS / CAMARÍN DEL CONVENTO DE LOS PADRES CARMELITAS DESCALZOS (1918)
C. de l'Assalt, 11
- 3 CAPELLA DE L'ESGLÉSIA DE SANT FRANCESC / CAPILLA DE LA IGLESIA DE SANT FRANCESC (1926)
Rambla Vella, 28
- 4 CASA XIMENIS (1914). Via de l'Imperi Romà, 17
- 5 ESGLÉSIA DE SANT LLORENÇ DEL GREMI DE PAGESOS DE SANT LLORENÇ I SANT ISIDRE / IGLESIA DE SANT LLORENÇ DEL GREMI DE PAGESOS DE SANT LLORENÇ I SANT ISIDRE (1940 - 1944)
Pl. de la PAGESIA
- 6 SANTUARI DE NOSTRA SENYORA DEL SAGRAT COR / SANTUARIO DE NUESTRA SEÑORA DEL SAGRADO CORAZÓN (1879 - 1880)
C. Méndez Núñez, 14
- 7 MAUSOLEU DE JAUME I / MAUSOLEO DE JAIME I (1906)
Pl. de la Font, 1
(pati de l'Ajuntament / patio del Ayuntamiento)
- 8 OSTENSORI DE LA CATEDRAL / OSTENSORIO DE LA CATEDRAL (1922)
C. Claustre
- 9 SEMINARI / SEMINARIO (1883)
C. de Sant Pau, 4
- 10 ESCORÇADOR / MATADERO (1899 - 1901)
C. de l'Escorçador, s/n
- 11 CASA RIPOLL (1913)
Passeig de Sant Antoni, 15
- 12 BARANA DEL BALCÓ DEL MEDITERRANI / BARANDILLA DEL BALCÓN DEL MEDITERRANEO (1889)
Rambla Nova - passeig de les Palmeres
- 13 CASA SALAS (1907)
Rambla Nova, 25
- 14 CASA BOFARULL (1920)
Rambla Nova, 37
- 15 COL·LEGI SANTA TERESA DE JESÚS / COLEGIO SANTA TERESA DE JESÚS (1922)
Rambla Nova, 79
- 16 CASA DEL DOCTOR ALEU (1927)
Rambla Nova, 97
- 17 EDIFICI DE LA CAMBRA OFICIAL DE COMERÇ, INDÚSTRIA I NAVEGACIÓ / EDIFICIO DE LA CÁMARA OFICIAL DE COMERCIO, INDUSTRIA Y NAVEGACIÓN (1929)
Av. Pau Casals, 17
- 18 CASA RABADÀ O CASA VALLVÉ (1918)
Rambla Nova, 90
- 19 CASA PORTA MERCADÉ (1919)
Pl. Corsini, 5
- 20 MERCAT CENTRAL / MERCADO CENTRAL (1915)
Pl. Corsini, s/n
- 21 PLAÇA DE BRAUS / PLAZA DE TOROS (1883 - 1888)
C. Mallorca, Eivissa, Jaume I
- 22 FÀBRICA DE LA CHARTREUSE / FABRICA DE LA CHARTREUSE (1903)
Pl. dels Infants
- 23 VELL HOTEL CONTINENTAL / VIEJO HOTEL CONTINENTAL (1908)
C. Apodaca, 30
- 24 RELLOTGE DEL PORT / RELOJ DEL PUERTO (1922)
Moll de Llevant
- 25 QUINTA DE SANT RAFAEL (1912)
Parc de la Ciutat (c. del Doctor Battestini, c. Pere Martell, av. Ramon y Cajal, c. Vidal i Barraquer)

ALTRES OBRES MODERNISTES

OTRAS OBRAS MODERNISTAS

8 · L'OSTENSORI DE LA CATEDRAL

CAT

L'ostensori, elaborat l'any 1922, substituïa una altra peça d'orfebreria del segle xv desapareguda durant la Guerra del Francès. L'artífex del dibuix d'aquesta custòdia fou el barceloní Bernadí Martorell i Puig, l'arquitecte del convent de les Teresianes aixecat a la Rambla tarragonina. Aquesta obra es va dur a terme a la Fàbrica d'Argenteria Sanosa i Companyia de Barcelona amb els argenters Miralles i Baguers. L'ostensori, ideat amb evidents rastres d'estètica neogòtica, es compon d'un baldaquí, d'un seient, de l'ostensori pròpiament dit, d'una corona i d'una carrossa. Es troba a la capella del Corpus Christi (al claustre de la catedral).

Ostensori / Ostensorio



8 · EL OSTENSORIO DE LA CATEDRAL

CAST

El ostensorio, elaborado en el año 1922, sustituía a otra pieza de orfebrería del siglo xv desaparecida durante la Guerra del Francés. El artífice del dibujo de esta custodia fue el barcelonés Bernadí Martorell i Puig, el arquitecto del convento de las Teresianas levantado en la Rambla tarragonense. Esta obra se realizó en la Fábrica de Platería Sanosa y Compañía de Barcelona con los argenteros Miralles y Baguers. El ostensorio, ideado con evidentes rastros de estética neogótica, se compone de un baldaquín, de un asiento, del ostensorio propiamente dicho, de una corona y de una carroza. Se encuentra en la capilla del Corpus Christi (en el claustro de la catedral).

10· L'ESCORXADOR

CAT

A la ciutat de primers de segle xx li feien falta diversos edificis públics que la fessin socialment i econòmicament més moderna i operativa. Un d'ells fou l'escorxador, situat a la part alta, a recer de l'antiga muralla romana. L'obra es va dur a terme entre els anys 1899 i 1901 seguint els plànols de Josep Maria Pujol i de Barberà. Una tanca de ferro forjat permet l'accés als murs del vell escorxador, aixecats en forma d'U, elaborats bàsicament amb obra de maçoneria i totxo. A l'edifici es pot veure com el totxo embelleix i separa les finestres de remats triangulars del primer pis o crea unes finestres cegues al pis superior. La plaça pública annexa a l'edifici havia estat l'espai dedicat als corralos d'aquest servei. Avui dia l'escorxador conté les dependències del Rectorat de la Universitat Rovira i Virgili.

OSTENSORIO DE LA CATEDRAL / OSTENSORIO DE LA CATEDRAL
C. Claustre – Tel. 977 237 269

8

SEMINARI / SEMINARIO
C. de Sant Pau, 4 – Tel. 977 232 611

9

ESCORXADOR / MATADERO
C. de l'Escorxador, s/n (vista exterior)

10

9 · EL SEMINARIO

CAST

El Seminario es un edificio de grandes dimensiones que incluye detalles de aspecto medieval. Pero debemos situarlo dentro de un repertorio de elementos y rasgos premodernistas. En 1883 August Font i Carreras había dibujado los planos del Seminario, aunque parece que también participó en esta tarea Pau Monguió i Segura. Las obras del edificio concluyeron en 1888. Tras una robusta fachada de piedra, de marcada simetría formada por la planta baja y tres pisos y dos torres laterales, se vertebraban sus estancias, antes aulas de estudio de los seminaristas, y las salas propias de un internado. La tipología de ventanas varía en la planta baja, en los dos pisos superiores y en el último; algunas de ellas se decoraron con molduras que representan cabezas de animales o de personas. Tiene dos claustros; uno de ellos esconde una pequeña joya arquitectónica del siglo XIII, la capilla de Sant Pau, aunque hay que descubrir otra estancia poco conocida del viejo internado, su capilla.

Seminari / Seminario



Escorxador / Matadero



9 · EL SEMINARI

CAT

El Seminario és un edifici de grans dimensions que inclou detalls d'aspecte medieval. L'hem de situar, però, dins d'un repertori d'elements i trets premodernistes. L'any 1883 August Font i Carreras havia dibuixat els plànols per al Seminario, encara que sembla que també hi participà Pau Monguió i Segura. Les obres de l'edifici s'acabaren el 1888. Darrere d'una robusta façana de pedra, de marcada simetria formada per la planta baixa i tres pisos i dues torres laterals, s'hi vertebraven les estances, abans aules d'estudi per als seminaristes, i les sales pròpies d'un internat. La tipologia de finestres varia a la planta baixa, als dos pisos superiors i al darrer; algunes es guarniren amb motlures que representen caps d'animals o persones. Té dos claustres; un d'ells amaga una petita joia arquitectònica del segle XIII, la capella de Sant Pau, encara que cal descobrir una altra estança poc coneguda del vell internat, la seva capella.

10 · EL MATADERO

CAST

La ciudad de principios del siglo XX necesitaba diversos edificios públicos que la hicieran social y económicamente más moderna y operativa. Uno de ellos fue el matadero, situado en la parte alta, al abrigo de la antigua muralla romana. La obra se realizó entre los años 1899 y 1901 siguiendo los planos de Josep Maria Pujol i de Barberà. Una valla de hierro forjado permite el acceso a los muros del viejo matadero, erigidos en forma de U, elaborados básicamente con obra de mampostería y ladrillo. En el edificio se puede ver cómo el ladrillo embellece y separa las ventanas de remates triangulares del primer piso o crea unas ventanas ciegas en el piso superior. La plaza pública anexa al edificio había sido el espacio dedicado a los corrales de este servicio. Hoy en día el matadero acoge las dependencias del Rectorado de la Universidad Rovira i Virgili.

11 • LA CASA RIPOLL

CAT

L'any 1913 l'arquitecte Josep Maria Pujol i de Barberà va situar la casa gairebé en un mirador natural de la ciutat, tot mirant al mar, amb una tipologia que recorda la d'un castell que va tenir vida en algun conte. La casa pertanyia a la família del senyor Leandro Ripoll; tots els membres s'hi desplaçaven des de Barcelona per passar l'estiu. L'edifici original era molt més gran que l'actual i ofería una estètica que avui ens costa d'endevinar per certs canvis constructius soferts l'any 1970. Al conjunt no hi faltaren la casa dels servents, un camp de tennis, els horts, les cavallerisses, l'espai per als carruatges... La vella mansió continua desprenent molta força plàstica: cal observar la diversa tipologia de finestres del primer edifici, tancades per motlures i amb faixes verticals guarnides amb esgrafiats. L'edifici de la part oposada (en direcció a la muralla) conserva, a la façana que mira a mar, parts originals com una tribuna, un coronament curvilini treballat amb trencadís i una cúpula poligonal amb mansardes elegantment acabada amb trencadís de diversos colors.

11 • LA CASA RIPOLL

CAST

En 1913 el arquitecto Josep Maria Pujol i de Barberà situó la casa casi en un mirador natural de la ciudad, mirando al mar, con una tipologia que recuerda a la de un castillo que tuvo vida en algún cuento. La casa pertenecía a la familia del señor Leandro Ripoll; todos sus miembros se desplazaban a ella desde Barcelona para veranear. El edificio original era mucho mayor que el actual y ofrecía una estética que hoy nos cuesta adivinar por ciertos cambios constructivos experimentados en 1970. Al conjunto no le faltó la casa del servicio, un campo de tenis, los huertos, las caballerizas, el espacio para los carruajes... La vieja mansión continúa desprendiendo mucha fuerza plástica: hay que observar la diversa tipologia de ventanas del primer edificio, cerradas por molduras y con fajas verticales decoradas con esgrafiados. El edificio de la parte opuesta (en dirección a la muralla) conserva, en la fachada que mira al mar, partes originales como una tribuna, una coronación curvilínea trabajada con trencadís (especie de mosaico realizado con fragmentos cerámicos irregulares unidos con mortero típico de la arquitectura modernista) y una cúpula poligonal con mansardas elegantemente acabada con trencadís de diversos colores.

Casa Ripoll





CASA RIPOLL
Passeig de Sant Antoni, 15 (vista exterior) **11**

BARANA DEL Balcó DEL MEDITERRANI / BARANDILLA DEL BALCÓN DEL MEDITERRÁNEO
Rambla Nova – passeig de les Palmeres **12**

CASA SALAS
Rambla Nova, 25 (vista exterior) **13**



12 · LA BARANDILLA DEL BALCÓN DEL MEDITERRÁNEO

CAST

Para los tarraconenses es casi una obligación pasear por la Rambla e ir a tocar ferro («tocar hierro») al Balcón del Mediterráneo. Este hecho implica llegar paseando reposadamente hasta la barandilla que diseñó Ramon Salas i Ricomà en 1889. Antes de su construcción había un muro que limitaba el paseo de les Palmeres con el acantilado que separaba los campos de cultivo a sus pies y la línea del mar. La denominación del balcón se debe a Emili Castelar, presidente de la Primera República Española, quien lo bautizó con este nombre en su visita a Tarragona en 1863.



12 · LA BARANA DEL Balcó DEL MEDITERRANI

CAT

Per als tarraconins és quasi una obligació passejar per la Rambla i anar a “tocar ferro” al Balcó del Mediterrani. Aquest fet implica arribar, tot passejant reposadament, fins a la barana que va dissenyar Ramon Salas i Ricomà el 1889. Abans de la seva construcció hi havia un mur que limitava el passeig de les Palmeres amb l’espadat que separava els camps de cultiu als seus peus i la línia del mar. La denominació del balcó es deu a Emili Castelar, president de la Primera República Espanyola, que el va batejar així en visitar Tarragona el 1863.

13 · LA CASA SALAS

CAST

L’arquitecte tarraconí Ramon Salas i Ricomà bastí la seva pròpia casa, l’any 1907, usant codis que categoritzaren els modernistes, com ara el dibuix d’elements historicistes. La casa, de planta baixa i tres alçades, és cantonera: té carreus encoixinats tallats de manera que proporcionen un volum especial als dos murs. Una tribuna cantonera separa i uneix l’angle de les parets i alhora indica quin era el pis principal de l’edifici. A mesura que els pisos adquireixen alçada, els seus finestrals i les seves motlures disminueixen i canvien de presentació. El tancament de la façana resulta més imaginatiu gràcies als pinacles que trenquen la seva horizontalitat.

13 · LA CASA SALAS

CAST

El arquitecto tarraconense Ramon Salas i Ricomà erigió su propia casa en 1907 usando códigos que categorizaron a los modernistas, como por ejemplo el dibujo de elementos historicistas. La casa, de planta baja y tres alturas, es rinconera: tiene sillares almohadillados tallados de manera que proporcionan un volumen especial a los dos muros. Una tribuna rinconera separa y une el ángulo de las paredes y, a la vez, indica cuál era el piso principal del edificio. A medida que los pisos adquirían altura, sus ventanales y sus molduras disminuían y cambiaban de presentación. El cerramiento de la fachada resulta más imaginativo gracias a los pináculos que rompen su horizontalidad.



Casa Salas





14 · LA CASA BOFARULL

CAT

L'any 1920 Josep Maria Pujol i de Barberà va idear per a les germanes Bofarull una casa d'habitatges que feia xamfrà amb la Rambla Nova i amb el carrer Sant Agustí. A les dues façanes s'hi van aplicar un seguit de recursos ornamentals molt usats en altres edificis particulars de la ciutat: cases que preferien dues façanes, articulades com una frontissa, en aquesta ocasió fines faixes verticals pengen de cercles que embelleixen balcons, tribunes, fulles i flors repartides per les baranes de ferro i finestres ressaltades amb poderoses motllures.

14 · LA CASA BOFARULL

CAST

En 1920 Josep Maria Pujol i de Barberà ideó para las hermanas Bofarull una casa de viviendas que hacía esquina con la Rambla Nova y la calle Sant Agustí. En ambas fachadas se aplicaron una serie de recursos ornamentales muy usuales en otros edificios particulares de la ciudad: casas que preferían dos fachadas, articuladas como una bisagra, en esta ocasión finas fajas verticales cuelgan de círculos que embellecen balcones, tribunas, hojas y flores repartidas por las barandillas de hierro y ventanas ressaltadas con poderosas molduras.





CASA BOFARULL
Rambla Nova, 37 (vista exterior) **14**

COL·LEGI SANTA TERESA DE JESÚS / COLEGIO SANTA TERESA DE JESÚS
Rambla Nova, 79 (vista exterior) **15**

15 · EL CONVENTO DE LAS TERESIANAS (COLEGIO SANTA TERESA DE JESÚS)

CAST

La fachada de este edificio tiene un poder de atracción muy evidente. Las dimensiones del edificio indican la importancia y la buena acogida que tenían las monjas teresianas a principios de siglo en la ciudad. El color rojizo de los muros, logrado a base de la aplicación del ladrillo, y la inclusión de arcos parabólicos en su puerta de acceso hablan un lenguaje manifiestamente modernista. El edificio lo dibujó un destacado discípulo de Antoni Gaudí, Bernadí Martorell i Puig; distintas circunstancias hicieron que las obras se iniciaran en 1922 y no terminaran hasta 1949. En el vestíbulo del monumento hay unas columnas que tienen un claro recuerdo gaudiniano; tras este espacio se encuentra la capilla del convento, bendecida en 1926. Actualmente el convento ya no tiene internado, funciona como colegio.



15 · EL CONVENT DE LES TERESIANES (COL·LEGI SANTA TERESA DE JESÚS)

CAT

La façana d'aquest edifici té un poder d'atracció molt evident. Les dimensions de l'edifici senyalen la importància i la bona acollida que tenien les monges teresianes a les primeries de segle a la ciutat. El color vermellós dels murs, aconseguit a base de l'aplicació del maó, i la inclusió d'arcs parabòlics a la seva porta d'accés parlen un llenguatge manifiestamente modernista. L'edifici el dibuixà un destacat deixeble d'Antoni Gaudí, Bernadí Martorell i Puig; diverses circumstàncies van fer que les obres s'iniciessin el 1922 i no acabessin fins al 1949. Al vestíbul del monument hi ha unes columnes que tenen un clar record gaudinià. Després d'aquest espai hi ha la capella del convent, beneïda el 1926. Avui el convent ja no té internat, funciona com a escola.

16 · LA CASA DEL DOCTOR ALEU

CAT

La casa del metge Aleu la va dibuixar l'arquitecte Josep Maria Pujol i de Barberà l'any 1927. Malgrat aquesta data tan tardana per al modernisme, Pujol va voler que l'aparença i guarniment de la casa seguissin la tendència artística que durant anys ell havia argumentat en la seva pràctica arquitectònica. L'edifici consta de planta baixa, dues altures superiors i un darrer cos afegit que va arribar l'any 1988.



Casa del doctor Aleu

17 · EL EDIFICIO DE LA CÁMARA OFICIAL DE COMERCIO, INDUSTRIA Y NAVEGACIÓN

CAST

El actual edificio de la Cámara de Comercio lo diseñó Antoni Pujol Sevil en 1929 en calidad de edificio privado, encargado por las señoras Puig Àvila. En aquella época en la que todo el mundo dejaba ya atrás los postulados modernistas, el edificio todavía presenta algunos elementos que recuperan algunos de los referentes del movimiento; por ello, a pesar de sus líneas muy clasicistas, se incluye en esta guía. Son el trabajo de la parte superior de la cúpula, de regusto medieval, del ángulo que separa las dos fachadas del edificio, cerrada por una veleta de hierro forjado; la barandilla que cierra el conjunto (formado por planta baja y tres pisos superiores) se elaboró con piedra artificial con la inclusión de animales fantásticos afrontados. Ambos detalles cierran definitivamente un movimiento artístico que en la ciudad todavía coleaba cuando hacía tiempo que el novecentismo explicaba por toda Cataluña el arte vigente con otros criterios estéticos.



Cambrà de Comerç / Cámara de Comercio

18 · LA CASA RABADÀ O CASA VALLVÉ

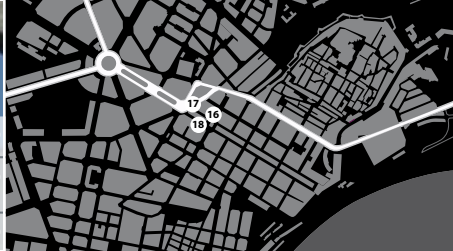
CAT

L'arquitecte Alfons Barba Miracle va dibuixar l'any 1918 una casa per al seu amic el doctor Àngel Rabadà Mayné en un espai en què encara hi havia solars buits per construir. Al darrere de la casa hi havia un jardí i l'hort. El metge, a banda de per les seves activitats polítiques, era conegut per ser un dels primers que va usar els raig X a Tarragona. Altre cop es treballa una façana amb un modernisme d'arrels secessionistes, molt equilibrat estèticament a la planta baixa i al primer pis i més pesat i valent al segon pis i al coronament de l'edifici.

CASA DEL DOCTOR ALEU 16
Rambla Nova, 97 (vista exterior)

EDIFICI DE LA CAMBRA OFICIAL DE COMERÇ, INDÚSTRIA I NAVEGACIÓ 17
EDIFICIO DE LA CÁMARA OFICIAL DE COMERCIO, INDUSTRIA Y NAVEGACIÓN
Av. Pau Casals, 17 (vista exterior)

CASA RABADÀ O CASA VALLVÉ 18
Rambla Nova, 90 (vista exterior)



16 · LA CASA DEL DOCTOR ALEU

CAST

La casa del doctor Aleu la dibujó el arquitecto Josep Maria Pujol i de Barberà en 1927. A pesar de esta fecha tan tardía para el modernismo, Pujol quiso que el aspecto y la decoración de la casa siguieran la tendencia artística que durante años había argumentado en su práctica arquitectónica. El edificio consta de planta baja, dos alturas superiores y un último cuerpo añadido que llegó en el año 1988.



Barana Cambra de Comerç / Barandilla Cámara de Comercio

17 · L'EDIFICI DE LA CAMBRA OFICIAL DE COMERÇ, INDÚSTRIA I NAVEGACIÓ

CAT

L'actual edifici de la Cambra de Comerç el va dissenyar Antoni Pujol Sevil l'any 1929, com a edifici privat, encomanat per les senyores Puig Àvila. En aquella data en què hom ja deixava enrere els postulats modernistes, a l'edifici hi ha encara alguns elements que recuperen alguns dels referents del moviment, per això, malgrat les línies més classicistes de l'edifici, s'inclou en aquesta guia. Aquests són el treball de la part superior de la cúpula, de regust medieval, de l'angle que separa les dues façanes de l'edifici, tancada per un penell de ferro forjat; la barana que tanca el conjunt (format per planta baixa i tres pisos superiors) es va elaborar amb pedra artificial amb la inclusió d'animals fantàstics afrontats. Els dos detalls tanquen definitivament un moviment artístic que a la ciutat encara cuejava quan feia temps que el noucentisme explicava per tot Catalunya l'art vigent amb uns altres criteris estètics.



Casa Rabadà o Casa Vallvé

18 · LA CASA RABADÀ O CASA VALLVÉ

CAST

El arquitecto Alfons Barba Miracle dibujó en 1918 una casa para su amigo el doctor Àngel Rabadà Mayné en un espacio en el que todavía había solares vacíos para construir. Tras la casa había un jardín y el huerto. El médico, aparte de por sus actividades políticas, era conocido por ser uno de los primeros doctores que usó los rayos X en Tarragona. De nuevo se trabaja una fachada con un modernismo de raíces secessionistas, estéticamente muy equilibrado en la planta baja y en el primer piso y más pesado y valiente en el segundo piso y en la coronación del edificio.



Casa Porta Mercadé



Mercat Central / Mercado Central

19 · LA CASA PORTA MERCADÉ

CAT

A vegades el modernisme sabia com transmetre a l'exterior dels edificis certa calma. Els recursos ornamentals es fonien amb els arquitectònics per tal de crear una unitat compositiva. Així, en aquesta casa tota l'ornamentació conflueix a suavitzar els murs. Els recursos per aconseguir-ho són diversos: simulació del dibuix dels carreus, els balcons ondulats que cedeixen el protagonisme de les formes geomètriques usades en el coronament de la casa, les faixes verticals que inclouen medallons, les cintes que limiten l'emmarcament de la data de l'aixecament de l'habitatge. Per cert, la casa, dibuixada pel prolífic arquitecte Josep Maria Pujol i de Barberà, fou la primera de la ciutat que va emprar bigues de ciment armat.

20 · EL MERCADO CENTRAL

CAT

En 1915 se construyó en Tarragona el edificio del Mercado Central, que centralizaba los diversos puntos de venta repartidos por la ciudad. El espacio seleccionado para levantar un rectángulo de 75 m de largo y 35 de ancho fue la antigua plaza del Progrés. El arquitecto Josep Maria Pujol i de Barberà quiso que en el interior hubiera columnas de hierro colado, que eliminaban muros y proporcionaban más luz y amplitud. Tiene tres naves reflejadas en las fachadas que dan a la plaza Corsini y a la calle Cristòfor Colom. El arquitecto incorporó la plástica modernista, que llenaba de coquetería y elegancia los edificios coetáneos; las rejas de las cuatro puertas de acceso, la tipología de las letras que presentan el edificio o la cubierta que se revistió de cerámica. El dibujo del Mercado recuerda al Mercado del Born de Barcelona o al vienés de la Karlsplatz de Otto Wagner.

21 · LA PLAÇA DE BRAUS

CAT

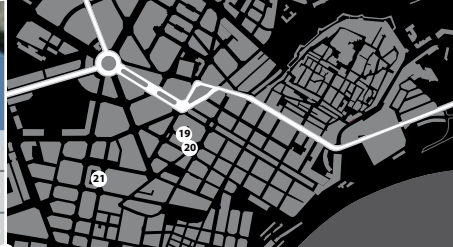
Les grans dimensions de l'edifici, que es bastiria entre els anys 1883 i 1888, van fer que l'espai adjacent que l'envoltava canviés la seva fisonomia: es perderen camps de cultiu i restes de muralla, i alguns carrers van allargar el seu trajecte, com el de Gasòmetre. L'arquitecte Ramon Salas i Ricomà va repartir els 94 metres de diàmetre, 51 d'arena i els 32 d'alçada en una plaça que té planta baixa i dues alçades superiors. L'estètica de l'edifici es resol a través del dibuix que creen els finestrals geminats de mig punt treballats amb totxo envoltats de murs fets amb paredat. La inauguració de la plaça de braus el 1883 va anar a càrrec de dos insgners toreros del moment, Lagartijo i Frascuelo.



CASA PORTA MERCADÉ
Pl. Corsini, 5 (vista exterior) 19

MERCAT CENTRAL / MERCADO CENTRAL
Pl. Corsini, s/n (vista exterior) 20

PLAÇA DE BRAUS / PLAZA DE TOROS
C. Mallorca, Eivissa, Jaume I (vista exterior) 21



19 · LA CASA PORTA MERCADÉ

CAST

A veces el modernismo sabía cómo transmitir en el exterior de los edificios cierta calma. Los recursos ornamentales se fundían con los arquitectónicos para crear una unidad compositiva. Así, en esta casa toda la ornamentación confluye al suavizar los muros. Los recursos para lograrlo son diversos: simulación del dibujo de los sillares, los balcones ondulados que ceden el protagonismo de las formas geométricas usadas en la coronación de la casa, las fajas verticales que incluyen medallones, las cintas que limitan el marco de la fecha de levantamiento de la vivienda. Por cierto, la casa, dibujada por el prolífico arquitecto Josep Maria Pujol i de Barberà, fue la primera de la ciudad que utilizó vigas de cemento armado.



Detall Mercat Central / Detalle Mercado Central

20 · EL MERCAT CENTRAL

CAT

El 1915 Tarragona construïa l'edifici del Mercat Central, que centralitzava els diversos punts de venda repartits per la ciutat. L'espai triat per aixecar un rectangle de 75 m de llarg i 35 d'amplada fou l'antiga plaça del Progrés. L'arquitecte Josep Maria Pujol i de Barberà va voler que a l'interior hi hagués columnes de ferro colat que eliminaven murs i donaven més llum i amplada. Té tres naus reflectides a les façanes que donen a la plaça Corsini i al carrer Cristòfor Colom. L'arquitecte va incorporar la plàstica modernista que omplia de coqueteria i elegància els edificis coetanis; les reixes de les quatre portes d'accés, la tipologia de les lletres que presenten l'edifici o la coberta que es va revestir de ceràmica. El dibuix del Mercat fa pensar en el Mercat del Born de Barcelona o el vienès de la Karlsplatz d'Otto Wagner.

Plaça de braus / Plaza de toros



21 · LA PLAZA DE TOROS

CAST

Las grandes dimensiones del edificio, que se erigiría entre los años 1883 y 1888, hicieron que el espacio adyacente que la rodeaba cambiara su fisonomía: se perdieron campos de cultivo y restos de muralla y algunas calles alargaron su trayecto, como la del Gasòmetre. El arquitecto Ramon Salas i Ricomà repartió los 94 metros de diámetro, los 51 de arena y los 32 de altura en una plaza que tiene planta baja y dos alturas superiores. La estética del edificio se resuelve a través del dibujo que crean los ventanales geminados de medio punto trabajados con ladrillo rodeados de muros elaborados con mampostería. La inauguración de la plaza de toros, en 1883, estuvo a cargo de dos insignes toreros del momento, Lagartijo y Frascuelo.

22 · LA FÀBRICA DE LA CHARTREUSE

CAT

Els tarragonins associen ben aviat aquest nom a la beguda que elaboraren els pares cartoixans que provenien de França i que van estar a la ciutat, de manera continuada, des del 1902 fins al 1933. A banda del Chartreuse hi elaboraren medicaments en una fàbrica que abans havia estat tèxtil i una destil·leria. La Chartreuse va fer funcionar les destil·leries de la plaça dels Infants des del 1903 fins al 1989. Avui dia només es fabrica el licor a Grenoble (França); el 90% de l'exportació ve a Tarragona, i per Santa Tecla es produeixen més de mil ampolles. No se sap exactament quan van intervenir els arquitectes Pau Monguió i Segura i Josep Maria Pujol i de Barberà en les reformes que es van executar a l'edifici. L'aparença del conjunt revela que el gran nombre de finestres, repartits en tres plantes, proporcionaven molta llum a un gran espai interior. Estèticament les tres plantes tancades per una teulada a dues aigües i una torre lateral s'embelliren per la presència del totxo que anima una composició que prioritza la funcionalitat a l'ornamentació. Es preveu que l'edifici, propietat de la Generalitat de Catalunya, es destini a activitats culturals.

La Chartreuse



Vell Hotel Continental / Viejo Hotel Continental

23 · EL VIEJO HOTEL CONTINENTAL

CAST

El edificio, reformado en 1997 por Antoni Traguany, había sido hace casi cien años un lujoso y atractivo hotel. Josep Maria Pujol i de Barberà remodeló en 1908 los muros de un edificio que ya había sido una fonda como mínimo treinta años antes de su intervención. El hotel ofrecía a principios de siglo luz eléctrica, una habitación oscura para fotógrafos, autogaraje o un comedor con pinturas de los artistas más celebrados del momento. De su pasado modernista quedan dos elementos muy destacables en las dos fachadas: las prominentes molduras en las que se prepararon los dinteles de los ventanales y los balcones calados realizados con piedra artificial y decorados con unas vistosas flores.





FÀBRICA DE LA CHARTREUSE / FÀBRICA DE LA CHARTREUSE
Pl. dels Infants (vista exterior) **22**

VELL HOTEL CONTINENTAL / VIEJO HOTEL CONTINENTAL
C. Apodaca, 30 (vista exterior) **23**



22 · LA FÀBRICA DE LA CHARTREUSE

CAST



Los tarraconenses enseguida asocian este nombre a la bebida que elaboraron los padres cartujanos que provenían de Francia y que permanecieron en la ciudad, de manera continuada, desde 1902 hasta 1933. Aparte del Chartreuse elaboraron medicamentos en una fábrica que antes había sido textil y una destilería. La Chartreuse hizo funcionar las destilerías de la plaza dels Infants desde 1903 hasta 1989. Hoy en día sólo se fabrica el licor en Grenoble (Francia); el 90% de la exportación viene a Tarragona, y por Santa Tecla se producen más de mil botellas. No se sabe exactamente cuándo intervinieron los arquitectos Pau Monguío i Segura y Josep Maria Pujol i de Barberà en las reformas que se ejecutaron en el edificio. El aspecto del conjunto revela que el gran número de ventanales, repartidos en tres plantas, proporcionaba mucha luz a un gran espacio interior. Estéticamente las tres plantas cerradas por un tejado a dos aguas y una torre lateral se embellecieron por la presencia del ladrillo, que anima una composición que priorizaba la funcionalidad antes que la ornamentación. Se prevé que el edificio, propiedad de la Generalitat de Cataluña, se destine a actividades culturales.

23 · EL VELL HOTEL CONTINENTAL

CAT



L'edifici, reformat l'any 1997 per Antoni Traguany, havia estat ara quasi fa cent anys un luxós i atractiu hotel. Josep Maria Pujol i de Barberà va remodelar el 1908 els murs d'un edifici que ja havia estat una fonda, com a mínim trenta anys abans de la seva intervenció. L'hotel oferia a primers de segle llum elèctric, una habitació fosca per a fotògrafs, autogaratge o un menjador amb pintures dels artistes més celebrats del moment. Del seu passat modernista en queden dos elements molt destacables a les dues façanes; les prominents motlures en què s'abillaren les llindes dels finestrals i els balcons calats fets amb pedra artificial i guarnits amb unes vistoses flors.

24 · EL RELLOTGE DEL PORT

CAT

Al dic de llevant del port de Tarragona s'instal·là l'any 1922 un peculiar rellotge dibuixat per l'enginyer Francisco García de Membrillera. El rellotge substituïa els tocs de trompeta que un trompeter feia per indicar l'hora d'inici de treball i de fi de jornada laboral. Traçat com un temple de línies clàssiques, o un petit far o una petita torre, és senzill i la seva estètica no amaga la seva finalitat. Quatre columnes jòniques aguanten un cos quadrat en el qual hi ha l'esfera del rellotge; per damunt hi ha un volum que sosté dues campanes i un penell de ferro forjat. Al centre de la torre hi ha l'escala per accedir al rellotge, ocupada per part dels mecanismes que el formen.

24 · EL RELOJ DEL PUERTO

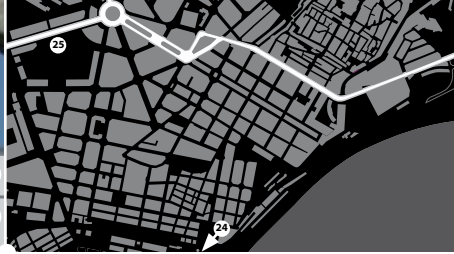
CAST

En el dique de levante del puerto de Tarragona se instaló en 1922 un peculiar reloj dibujado por el ingeniero Francisco García de Membrillera. La pieza sustituía a los toques de trompeta que un trompetero realizaba para indicar la hora de inicio de trabajo y el final de la jornada laboral. Trazado como un templo de líneas clásicas o como un pequeño faro o una pequeña torre, es sencillo y su estética no encierra su finalidad. Cuatro columnas jónicas sujetan un cuerpo cuadrado en el que se encuentra la esfera del reloj; por encima hay un volumen que aguanta dos campanas y una veleta de hierro forjado. En el centro de la torre se encuentra la escalera para acceder al reloj, ocupada por parte de los mecanismos que lo forman.





RELOTGE DEL PORT / RELOJ DEL PUERTO
Moll de Llevant 24



QUINTA DE SANT RAFAEL 25
Parc de la Ciutat (c. del Doctor Ballestini,
c. Pere Martell, av. Ramon y Cajal, c. Vidal i Barraquer) (vista exterior)



25 · LA QUINTA DE SANT RAFAEL

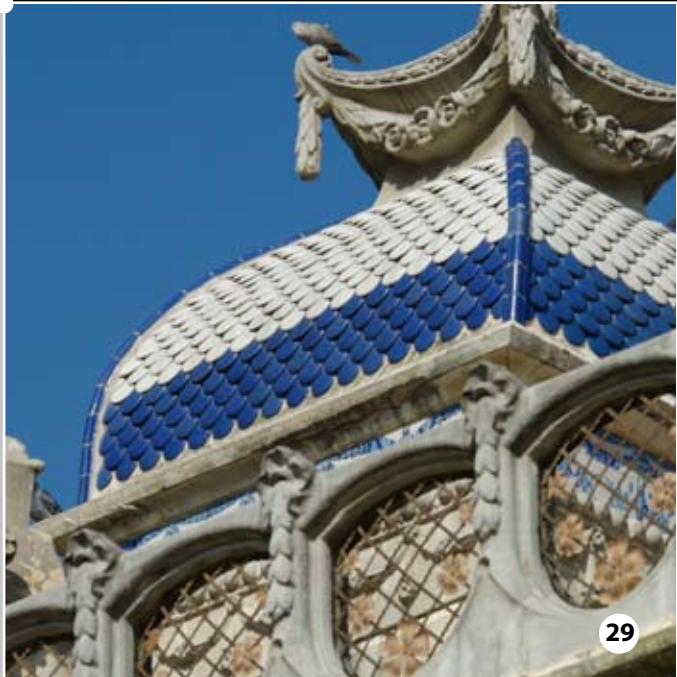
CAST

La Quinta nació casi como un espacio de curación, de contemplación, de descanso y de armonía con el entorno natural en el que se construyó. La finca se encontraba en los límites del perímetro urbano tarraconense, muy cerca de las masías y de los campos de cultivo. Marià Puig i Valls, un hombre de leyes hacendado, erigió la residencia para que su hermano Rafael, un reconocido ingeniero forestal, se curara. La casa se levantó en 1912 gracias al proyecto del arquitecto barcelonés Juli Maria Fossas i Martínez. El edificio dispone de planta baja y un piso, más una torre poligonal inscrita en el lateral de la casa, que funcionaba como mirador, y otra torre posterior decorada con cerámicas blancas y azules. No faltan elementos modernistas: la aplicación de la cerámica, la calidez con la que se trató el hierro forjado de la barandilla o unos detalles ornamentales propios de la sezeccion vienesa. El jardín se planteó como un jardín romántico inglés, aunque hoy en día ya no queda nada del trazado original y de las especies que contenía.

25 · LA QUINTA DE SANT RAFAEL

CAT

La Quinta va néixer gairebé com un espai de guariment, de contemplació, de descans i d'harmonia amb l'entorn natural on es va construir. La finca es trobava als límits del perímetre urbà tarraconí, a tocar dels seus masos i dels seus camps de cultiu. Marià Puig i Valls, un home de lleis hisendat, va bastir la residència perquè s'hi guarís el seu germà Rafael, un reconegut enginyer forestal. La casa es va aixecar el 1912 gràcies al projecte de l'arquitecte barceloní Juli Maria Fossas i Martínez. L'edifici disposa de planta baixa i un pis, més una torre poligonal inscrita al lateral de la casa, que funcionava com a mirador, i una altra torre posterior guarnida amb ceràmiques blanques i blaves. No hi falten elements modernistes: l'aplicació de la ceràmica, la calidesa amb què es va tractar el ferro forjat de la barana o uns detalls ornamentals propis de la sezeccion vienesa. El jardí es va plantejar com un jardí romàntic anglès, encara que avui ja no queda res del traçat original i de les espècies que contenia.





Carrer Major, 39,
43003 Tarragona · Espanya
Tel. +34 977 250 795
Fax +34 977 245 507
turisme@tarragona.cat
www.tarragonaturisme.cat